

N:o 10.

Ank. till Riksd. kansli den 17 febr. 1905, kl. 3 e. m.

Betänkande, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående förbud mot permanenta utskänkingsrättigheters utöfvande å kronans mark eller å väg, gata eller annan allmän plats.

(2:a A.)

I en inom Första Kammaren väckt motion, n:o 13, har herr *K. G. Bildt* hemställt,

»att Riksdagen ville besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om sådan ändring i kungl. förordningen af den 24 maj 1895, att permanenta utskänkingsrättigheter ej få utöfvas å kronans mark eller å väg, gata eller annan allmän plats».

Till motivering af berörda hemställan anföres i motionen följande:

»Vid 1903 års riksdag tillät jag mig att i en motion, n:o 9, hemställa om en skrifvelse till Kungl. Maj:t angående ändring af gällande brännvinsförsäljningsförordning därhän, att utskänkning å kronans mark skulle småningom upphöra. Mitt hufvudsakliga motiv var, att jag ansåg det vara oförenligt med statens ställning att på något sätt draga vinst af utskänkingsrörelse. Därjämte, och något utförligare, framhöll jag äfven olägenheterna af att utskänkingsställen å kronans mark genom sitt läge i närheten af trupperes förlägningsorter kunde vålla olägenheter.

Bevillningsutskottet fann »för sin del syftet i förevarande motion synnerligen behjärtansvärdt», men kunde likväl icke tillstyrka densamma,

och utgick i sin motivering härför tydligan därifrån, att motionen hufvudsakligen föranledts af omsorg om nykterheten bland arméns manskap. Motionen blef ock afslagen. Då emellertid den utredning, som bevillningsutskottet välvilligt lät ombesörja, synes gifva stöd åt att något bör i saken åtgöras, tillåter jag mig nu ånyo upptaga frågan, denna gång i någon mån utvidgad, och med särskildt betonande af att det är frågan om något helt annat och viktigare än om nykterheten blott inom krigsmakten.

Redan i förenämnda motion uttalade jag önskvärdheten af förbud för all utskänkingsrörelse å mark, tillhörande det allmänna, d. v. s. både stat och kommun. En reservant inom 1903 års bevillningsutskott ansåg också »det ur principiell synpunkt riktigast och med statens värdighet mest öfverensstämmande, om utskänkning af starka drycker alls icke ägde rum å staten tillhörig mark». Det skulle väl ock vara svårt att förneka giltigheten af denna sats eller ens dess utsträckning äfven till kommunerna. Stat och kommun böra väl framför andra verka för allt, som kan befordra nationens uppfostran till nykterhet och sedlighet. Och det är särskildt ur denna synpunkt som frågan om utskänkingsrörelse å mark, tillhörande det allmänna, bör ses. Visserligen kan det sägas, att ett fullständigt upphörande af all sådan utskänkingsrörelse för närvarande af praktiska skäl ej kan uppnås, utan att detta måste vara framtiden förbehållet. Men ett steg, och detta det i praktiskt hänseende viktigaste, kan dock tagas när som helst, och tiden till att taga det torde nu vara inne, för att ej nya hinder för arbetet skola uppstå.

I sitt betänkande n:o 47 lämnar bevillningsutskottet vid 1903 års riksdag en utredning rörande de utskänkingsrättigheter, som då utöfvades å kronans mark. Dessa kunna indelas i tvänne grupper, den ena innefattande de rättigheter, som utöfvas på spridda ställen i landsorten, och den andra utgörande ett konglomerat inom hufvudstaden och i dess omedelbara grannskap.

Den förra gruppen torde vara af mindre vikt. Den mark, å hvilken en rättighet invid Eskilstuna utöfvades, skulle enligt 1903 års Riksdags beslut försäljas. Om ett annat utvärdshus, invid Mariestad, fortfarande får äga bestånd, är icke bekant, då rättigheten angafs vara tillfällig. Samma förhållande äger rum med den på statens järnvägars område belägna Åre restaurant, märklig därför att dess tillvaro innebär ett steg från en eljest af järnvägsstyrelsen följd princip. Den rättighet, som medgifvits den i Kristianstads län belägna gästgifvaregården Spången, torde icke kunna ha något annat ändamål än att förse de en fjärdings-

väg därifrån, å Ljungbyhed, förlagda trupperna med brännvin. Att två rättigheter finnas i staden Vaxholm finner sin förklaring däruti, att kronan äger största delen af den mark, på hvilken denna stad är belägen; men då där äfven finnes mark i enskild ägo, torde dessa rättigheter, lika litet som de ofvan nämnda, med något skäl fortfarande böra få utöfvas å kronans mark.

Stockholmsgruppen åter har en helt annan och mer vidtomfattande betydelse, hvad de permanenta rättigheterna angår. De tillfälliga äro blott två. Den ena utöfvas inom riksdagshuset och står i full öfverensstämmelse med brännvinsförsäljningsförordningens § 13 mom. 1. Den andra åter, inom dramatiska teatern, torde helt enkelt vara olaglig, då 'värdshusrörelse' därstädes hvarken utöfvas eller kan sägas vara 'af omständigheterna påkallad'.

Af de permanenta äro tre belägna inom Stockholms län, nämligen Stallmästaregården, Ulriksdals och Drottningholms värdshus. Ingen af dessa, särskildt icke den första, torde vara för resandes behof påkallad, och hvad den sista angår, så gjordes af de kringboende redan för trettio år sedan stora ansträngningar för att få bort den, men förgäfves.

Af de inom Stockholms stad medgifna 85 rättigheterna utöfvas icke mindre än 13, alltså nära en sjättedel, å kronans mark. En utöfvas till och med inom flottans stations område, på Kastellholmen. Af de öfriga äro 9 förlagda till Kungl. Djurgården och däraf icke mindre än 6 samlade invid Djurgårdsslätten och vid slutet af spårvägs- och ångsluplinierna, alltså i sådan närhet af staden, att de icke kunna sägas vara nödvändiga för bespisning af dem, som blifvit hungriga och törstiga under en utflykt i det fria. Svårigen kan det vara riktigt att de, som åtnjuta den synnerligt stora förmånen att få disponera lägenheter å kronans mark, dessutom skola få utskänkingsrättigheter, som af flere utöfvas i storartadt omfång. Denna utskänkning kan ej vara betingad af fruktan för lönkrogar, och det är allmänt känt, att den föranleder mycket fylleri, särskildt på söndagar och fäst dagarna under sommaren, då äfven talrik polis- och militärbevakning är ditkommenderad. Djurgården är ställd under Konungens disposition, och konungarna ha gjort det ädelmodiga bruk däraf, att den förutom till allmännyttiga och kulturändamål, upplåtits till en folkpark, där hufvudstadsborna kunna få njuta af vistelsen i det fria. Dessutom ha under tidernas lopp åtskilliga lägenheter upplåtits åt privatpersoner, för hvilkas afgäld vägar kunnat underhållas och försköningar vidtagas. Men en del af dessa lägenhetsinnehafvare ha genom sina utskänkingsrättigheter missbrukat de dem förunnade förmånerna och gjort Djurgården till något helt annat än det,

hvertill den afsetts, nämligen till en fristad i naturen, som Konungen öppnat för hufvudstadens invånare. I Europas hufvudstäder finnas parker af samma slag, men icke i någon af de många, jag besökt, har jag funnit enskilda kunna tillåta sig att missbruka dem till utskänkning. Hos oss åter är missbruket så gammalt och man är så van därvid, att man ej mer tänker därpå.

Går man sedan till själfva staden, finner man där tre utskänkingslokaler förlagda vid och upptagande nästan hela västra sidan af Kungsträdgården. Denna synnerligen värdefulla mark är af kronan öfverlätten till en lustpark för Stockholms stad, alltså en mycket värderik gåfva af nationen till hufvudstaden. Men hur är den använd? I operahuset finna vi ett stort utrymme upptaget af en väldig restaurant, som väl kommer att ytterligare utvidgas. I utlandet skulle detta vid en teater af sådan rang vara omöjligt. Men tyvärr har Riksdagen, då den en gång undandrog den lyriska konsten det understöd, som i andra kulturland anses själfallet, hänvisat den till dylika binäringar, och någon hjälp torde ej finnas, förrän främjandet af denna konst åter förklaras vara ett statsändamål och erfordra statsanslag. Litet längre bort finna vi café Viktoria, en ganska ny inrättning, i ett hus tillhörigt aktiebolaget Nya Casino, motsvarande Stockholms elegantaste klubb. Detta café har inkräktat ett område af kronans mark och går numera i ett med det närliggande Blancs café och upptagande jämte detta ett betydande utrymme, motsvarande ett mycket högt tomtvärde. Det sistnämnda etablissemnet inrymdes för mer än trettio år sedan i kronans hus och har allmera utvidgats utåt Kungsträdgården, hvars träd nu stå inne i trågolfvet och bland borden. På hvad grund har en sådan inkräkning kunnat ske, och med hvad rätt?

Exemplets makt är stor. Som staten gör, så göra kommunerna. I många mindre städer äro de s. k. stadshusen på ett eller annat sätt förknippade med utskänkingsrörelse. Måhända är dock detta af ekonomiska skäl dock icke möjligt att under den närmaste framtiden afhjälpa. Emellertid borde man kunna reda sig utan dessa institutioner, då jag åtminstone ej funnit dem i andra land. Stockholm har visserligen ingen stadskällare, men tolererar i stället på sin visserligen omtvistliga mark Strömparterren och upplåter sin Berzelii park såsom bihang till Berns salong. Dessa två jämte de å kronans mark belägna förutnämnda lokalerna utgöra den egentliga härden för det s. k. utelivvet. Om dettas karaktär behöfver intet sägas; den är allmänt känd. Man borde kunna vara ense därom, att stat och kommun icke skulle uppmuntra utelivvet, som genom exemplets makt sprider sig från huf-

vudstaden till de andra städerna och snart äfven till de mindre samhällena. Nu säges det, att får man icke inrätta etablissement på kronans mark, så kommer det likafullt att ske på enskild. Men just häri ligger misstaget. Etablissementen skulle icke kunna bestå, om de icke af stat eller kommun erhöles område, och välbelägna områden, på så ytterligt billiga villkor. Tyvärr har det icke varit mig möjligt att få reda på, hur stora de ekonomiska fördelarna kunna uppskattas vara.

På senaste tider har ytterligare en omständighet tillkommit. Kommunerna upplåta allt mera sina gator och platser till utskänkningsrörelse. Stockholm började och andra hafva följt exemplet. Numera finner man sommartiden öfverallt bord utsatta på gatan utanför lokalerna, ännu så länge dock endast utanför de finare; men är det lämpligt där, hvarför icke då också utanför de enklare. Detta innebär utan tvifvel ett betydligt gynnande af utskänkningsrörelsen mot andra näringar. Butiker torde nämligen ej få etableras på gatan. Men hvarför skall man få sälja punsch på trottoaren, men inte t. ex. skodon? Att den nu nämnda, nyligen införda oseden icke kan verka godt, torde icke behöfva närmare utvecklas. Hvarje oskick, som såles sprider sig med fruktansvärd hastighet. Detta är ännu jämförelsevis nytt och bör därför kunna i tid stäffas; dröjer man därmed, blir det alljämt svårare.»

Den af samme motionär vid 1903 års riksdag väckta motionen i fråga om utöfvandet af utskänkningsrättighet å staten tillhörig mark afsåg sådan ändring i gällande brännvinsförsäljningsförordning, att rättighet till utskänkning ej vidare måtte medgifvas hvarken åt person, som ämnade utöfva dylik å kronans mark, eller åt person, som utöfvat utskänkningsrättighet å sådan mark, sedan tiden för hans nyttjanderätt till marken gått till ända. Detta förslags genomförande skulle sålunda hafva medfört ett successivt upphörande af ifrågavarande utskänkningsrättigheter.

I den nu föreliggande motionen har motionären dels skärpt sitt förra förslag därhän, att permanenta utskänkningsrättigheter ej vidare skulle få utöfvas å kronans mark, dels ock därtill fogat det förslag, att dylika rättigheter icke skulle få utöfvas å väg, gata eller annan allmän plats.

Ett bifall till det förra af motionärens förslag borde konsekvent medföra, att de för närvarande å kronan tillhörig mark utöfvade utskänkningsrättigheter skulle upphöra, utan afvaktande af den tidpunkt då hvarje markupplåtelse utlöpte. En sådan reform synes utskottet

dock alltför hårdt ingripa i nu existerande rättigheter, hvarför utskottet redan på denna grund finner sig förhindradt tillstyrka densammas vidtagande. Däremot anser sig utskottet här böra betona önskvärdheten af, att statens mark för framtiden icke utan vägande skäl upplåtes till plats för utöfvande af, särskildt permanenta, rättigheter till utskänkning af brännvin och därmed likställda drycker. Härjämte vill utskottet beträffande nu förefintliga utskänkingsrättigheter af här ifrågavarande slag framhålla vikten af, att statsverkets intresse af en i hvarje fall skäligen godtgörelse för markupplåtelsen behörigen tillvaratages.

Med förslaget om förbud mot utöfvande af permanent utskänkingsrättighet å väg, gata eller annan allmän plats synes motionären närmast hafva afsett att träffa s. k. boulevardservering utanför utskänkingslokaler i städerna. Tillstånd till dylik servering beviljas af vederbörande myndighet, magistrat eller i Stockholm öfverståthållareämbetet, men har intet sammanhang med meddelandet af utskänkingsrättighet, utan innebär endast ett af myndigheten i kraft af 2 § ordningsstadgan för rikets städer den 24 mars 1868 lämnadt medgifvande att för serveringsändamål, dock icke alltid utskänkning af spritdrycker, utsätta stolar och bord m. m. å trottoaren utanför en viss serveringslokal. Utskänningen på nämnda, af motionären åsyftade platser torde i det hela taget dock vara af relativt liten omfattning i jämförelse med den betydliga spritutskänkning, hvilken sommartiden äger rum i det fria vid våra nöjesetablissemang. Effekten ur nykterhetssynpunkt af det ifrågasatta förbudet blefve därför säkerligen ganska ringa, såvida detsamma icke vore afsedt att gälla all utskänkning af spritdrycker i det fria, något som torde kunna anses ligga i motionens ord: »å väg, gata eller annan allmän plats». Att något förbud utfärdas, vare sig af denna omfattning eller i öfrigt i den af motionären åsyftade riktning, finner utskottet sig emellertid icke kunna tillstyrka.

I öfverensstämmelse med hvad ofvan anförts, hemställer bevillningsutskottet,

att förevarande motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående förbud mot permanenta utskänkingsrättigheters utöfvande å kronans mark eller å väg, gata eller annan allmän plats icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 17 februari 1905.

På bevillningsutskottets vägnar:

H. CAVALLI.

Reservationer:

af herr *Beckman*, som anført:

»I likhet med motionären anser jag det ur principiell synpunkt riktigast och med statens värdighet mest öfverensstämmande, om utskänkning af starka drycker alls icke ägde rum å staten tillhörig mark. Ett stadgande i sådant syfte torde dock för närvarande af praktiska skäl icke kunna tillstyrkas. Däremot synes det mig fullkomligt onödigt, att en utsträckning af sådana rättigheter tilläfsventyrs skulle ifrågakomma. Jag anser därför, att utskottet med anledning af motionärens framställning i nu berörda afseende bort hemställa,

att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte för Riksdagen framlägga förslag om sådan ändring i Kungl. Maj:ts nådiga förordning angående villkoren för försäljning af brännvin och andra brända eller destillerade spirituösa drycker af den 24 maj 1895, att rättighet till utskänkning af sådana drycker icke må — utöfver redan befintliga utskänkingsrättigheter — medgifvas å staten tillhörig mark; samt

af herrar *G. Jansson*, *O. A. Ericsson* och *Höjer*, hvilka instämt med herr *Beckman*.
